

૩. હરિયાળી ક્રાંતિની આડઅસરો

ખેડૂત મિત્રો, હરિયાળી લાવવાને હરિયાળી ક્રાંતિ કહેવામાં આવે છે. શું ખરેખર આ હરિયાળી ક્રાંતિ એક ફાયદાકારક ક્રાંતિ છે? ક્રાંતિનો અર્થ છે અહિંસક નવસર્જન. ક્રાંતિનું પરિણામ વિનાશ નથી હોતું, ક્રાંતિ તો એક સર્જનાત્મક ક્રિયા છે. ક્રાંતિનો ઉદ્દેશ હોય છે - માનવ સમાજને આસુરી તત્વોની ચુંગાલથી છોડાવી દૈવીય તત્વો તરફ લઈ જવું.

હરિયાળી ક્રાંતિ એ હિંસાની રૂપાંતરણ ક્રિયા છે, નવસર્જન નહીં. રાસાયણિક ખાતરો અને ઝેરી જંતુનાશક દવાઓના ઉપયોગથી જમીનની અંદર રહેતાં કરોડો જીવ-જંતુઓનો વિનાશ, અનેક પ્રકારના પક્ષીઓનો વિનાશ અને કેન્સર, ડાયાબિટીઝ અને હૃદયરોગ જેવા અનેક ભયંકર રોગોથી મનુષ્યનો વિનાશ થઈ રહ્યો છે. પાણી અને પર્યાવરણનો વિનાશ, આ વિનાશ લીલા જ છે. આ ક્રાંતિને હરિયાળી ક્રાંતિ કેવી રીતે કહી શકીએ ? જે જમીન અગાઉ પોષક તત્વો અને સંસાધનોથી ભરપૂર હતી, તે હરિયાળી ક્રાંતિને કારણે એટલી વંધ્ય, વેરાન અને બિનઉત્પાદક બની ગઈ છે કે હવે તેમાં પાકનું ઉત્પાદન વધવાને બદલે ઘટતું જાય છે. પાણી અને ખાદ્યાન્ન ઝેરી બની ગયા છે, પર્યાવરણનો વિનાશ થઈ રહ્યો છે, પૃથ્વીનું ઉષ્ણતામાનમાં ઝડપથી વધારો થઈ રહ્યો છે. ઋતુ ચક્ર અને યોમાસામાં નુકશાનકારક પરિવર્તન આવ્યું છે અને રણ વિસ્તાર ઝડપથી વધી રહ્યો છે. માનવીય સંબંધોમાં નૈતિકતા અને પ્રેમ ઘટી રહ્યા છે. શ્રીમંત અને ગરીબ વચ્ચેનું અંતર વધતું જાય છે.

ખેડૂત મિત્રો, આજે માણસનું સ્વાસ્થ્ય જેવું છે, તેવું પહેલાં નહોતું. શું ૫૦ વર્ષ પહેલાં ડાયાબિટીઝ, હૃદયરોગ, કેન્સર જેવા રોગોને કોઈ જાણતું હતું ? આ રોગો આજે એટલા ઝડપથી વધી રહ્યા છે કે માનવ વિનાશના આરે ઉભો રહ્યો છે. હરિયાળી ક્રાંતિનું ઉત્તમ ઉદાહરણ તરીકે પંજાબની ચર્ચા સમગ્ર દુનિયામાં થઈ રહી છે. તે જ પંજાબ આજે સૌથી વધુ મુશ્કેલીઓ સહન કરી રહ્યું છે. પંજાબ અને હરિયાણામાં ૪૫ વર્ષ પહેલાં જે ઉત્પાદન અડધી થેલી ખાતર નાખીને મળતું હતું તે હવે ૪-૫ થેલી યુરિયાની નાખીને પણ મળતું નથી. ગામે-ગામમાં કેન્સર ભાંગડા નૃત્ય કરી રહ્યું છે.

ભટિંડાથી બિકાનેર જતી ટ્રેન કેન્સર ટ્રેનના નામથી ઓળખવામાં આવે છે. પંજાબ નાશ થઈ રહ્યું છે. આવી જ હાલત હરિયાણા અને દેશના બીજા રાજ્યોમાં બની છે. ક્યા કારણો છે? કોણ જવાબદાર છે? વિનાશક ખાતરો અને વિદેશી ઝેરી દવાઓ પર આશ્રિત હરિયાણી કાંતિનું પરિણામ ફક્ત વિનાશ જ છે. જમીન, જીવ, પાણી, પર્યાવરણ, નૈતિકતા અને માનવ સ્વાસ્થ્યનો વિનાશ એ હરિયાણી કાંતિના અંતિમ પરિણામો છે, તો તેને કાંતિ કેવી રીતે કહી શકાય? હરિયાણી કાંતિ, કાંતિ નહીં એ બ્રાંતિ (ભ્રમ) છે. એક શોષણકારી અને વિનાશકારી વિશ્વવ્યાપી ષડયંત્ર છે. ખેડૂતો, શહેરોમાં વસતાં કરોડો ગ્રાહકો, જમીન, પાણી અને પર્યાવરણનું તેમજ ગ્રામીણ અર્થવ્યવસ્થાનું શોષણ, એ જ હરિયાણી કાંતિનો માપદંડ છે. આ જ હરિયાણી કાંતિનો ઘૃણાસ્પદ ચહેરો છે.

દુનિયામાં કેટલાક લોકો છે, જેઓ મહેનત કર્યા વગર પોતાની જમીન-સંપત્તિ બનાવીને શ્રીમંત બનવા માંગે છે. તે પોતાને જમીન-સંપત્તિ બનાવવામાં સૌથી આગળ રાખવા માંગે છે પરંતુ સંપત્તિ સર્જનનું સામર્થ્ય તો પરમાત્માએ માણસના હાથમાં નહીં, પરંતુ પ્રકૃતિના હાથમાં આપ્યું છે. જો માણસના હાથમાં સર્જન છે જ નહીં તો તે ધન-સંપત્તિ કેવી રીતે વધારે? તે તો ધન-સંપત્તિ વધારીને શ્રીમંત બનવા માંગે છે અને આ સામર્થ્ય તેનામાં નથી, તો તે પોતાને શ્રીમંત બનવાનું સ્વપ્ન પુરું કરવા માટે ચોરી કરશે, લૂંટકાટ કરશે અથવા શોષણ કરીને ધન-સંપત્તિ એકઠી કરશે, એ જ કર્યું છે. આ હરિયાણી કાંતિએ માણસની સાથે. તે લોકોએ સંપત્તિ વધારવાનો રસ્તો શોષણ કરવાનું પસંદ કર્યું છે, પરંતુ આ શોષણ ક્યાંથી થશે? સ્પષ્ટ છે, ત્યાંથી જ્યાં તેનું સર્જન થાય છે.

સર્જન માત્ર કૃષિથી થાય છે. જો ઘઉં અથવા ચોખાનો એક દાણો વાવવામાં આવે છે, તો તે દાણાંમાંથી હજારો દાણાં મળે છે. સર્જન કૃષિમાં થાય છે અને શોષણ પણ કૃષિમાં થાય છે. કારખાનામાં શોષણ નથી થતું કારણ કે કારખાનામાં સર્જન નથી થતું, માત્ર રૂપાંતરણ થાય છે. કારખાનામાં જો ૧૦૦ કિ.ગ્રા. કાચો માલ નાખવામાં આવે છે, તો બનવાવાળો માલ ૧૦૦ કિ.ગ્રા.નો નથી થતો પરંતુ ૮૦ અથવા ૮૫ કિ.ગ્રા.નો હોય છે. તે ઘટી જાય છે તેથી કારખાનાઓમાં કોઈ શોષણ નથી હોતું,

શોષણ ફક્ત કૃષિ અને ગ્રામીણ અર્થતંત્રમાં જ થઈ શકે છે. આવી રીતે તેઓએ પોતાની એક ટોળી બનાવી જેનું તેઓએ નામ આપ્યું હરિયાળી ક્રાંતિ.

તેઓએ વિચાર્યું કે જો ખેડૂતોનું શોષણ કરવું હોય તો ખેડૂતો વસ્તુ ખરીદવા માટે શહેરમાં આવવા જોઈએ, કારણ કે જ્યારે ખેડૂત કંઈ ખરીદવા માટે શહેર આવશે ત્યારે જ ગામડાના પૈસા અથવા સંપત્તિ શહેરમાં આવશે અને બાદમાં શહેરમાંથી સંસાધનો ઉત્પન્ન કરતી કંપનીઓ એટલે કે બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓ શોષણકારી વ્યવસ્થા તરફ આવશે. હરિયાળી ક્રાંતિ ઈચ્છે છે કે ગામડામાં કોઈ ઘર વપરાશની કોઈપણ વસ્તુ અથવા કોઈપણ સંસાધન ન બનાવવામાં આવે અને ગામથી દરેક ખેડૂત અને મજૂર દરેક વસ્તુ ખરીદવા માટે શહેર આવે.

આટલું જ નહીં હરિયાળી ક્રાંતિ ઈચ્છે છે કે ગામડામાં ગ્રામ ન્યાય પંચાયત ન રહે, ન્યાય પંચાયત ન રહેવાથી ન્યાય માટે ગ્રામજનો શહેરોના આંટાફેરા કરતાં રહે અને આરોગ્ય સેવાઓ પણ ગામમાં ન હોય. હરિયાળી ક્રાંતિનો એક હેતુ હતો કે ગામડાના ખેડૂતો અથવા મજૂરો તેમની આરોગ્ય સારવાર માટે શહેર આવવા મજબૂર થાય, આ બધા કારણોથી ગામડામાંથી ખૂબજ ઝડપથી પૈસા શહેરોમાં જઈ રહ્યા છે.

હરિયાળી ક્રાંતિના નિર્માતાઓને જ્યારે જાણ થઈ કે ખેડૂતો કંઈ ખરીદવા માટે શહેરમાં આવતા જ નથી, તેઓ પોતે સાચવેલા દેશી બિયારણ વાવે છે. દેશી ગાયના છાણ અને પેશાબનો ખાતર તરીકે ઉપયોગ કરે છે, તો તે ઉત્પાદકોએ વિચાર્યું કે જો એક એવું ચમત્કારિક બીજ આપવામાં આવે જેનાથી ખેડૂત તેની લાલચમાં ફસાઈ જાય તો તેઓ તેમનું તે બીજ (હાઈબ્રીડ) જ ખરીદશે અને મજબૂર થઈ વધુ ઉત્પાદનની લાલચમાં બીજ ખરીદવા માટે શહેર આવશે. આ યોજના ફક્ત બીજ સુધી મર્યાદિત ન હતી. તેઓ એક એવું માળખું ઉભું કરવા ઈચ્છતા હતા કે જેનાથી ખેડૂતો વારંવાર દરેક વસ્તુઓ ખરીદવા શહેરમાં આવે.

આવી રીતે ખેડૂત રાસાયણિક ખાતરો, જંતુનાશકો તેમજ ખેતી સંબંધિત અન્ય સાધનો ખરીદવાનો ગુલામ બની ગયો. ખેડૂત આ બધી વસ્તુઓ ખરીદવા, બનાવવા અને વેચવા માટે શહેરી શ્રીમંતો પર અવલંબિત થઈ ગયો. આ બધી વસ્તુઓ જ્યાં

ઘણી મોંઘી મળતી હતી ત્યાં તેમના ઉપયોગથી ધરતી ઊજાડ અને નિર્જીવ બની ગઈ. આ રીતે ગામના પૈસા ઝડપથી શહેરો તરફ આવવા લાગ્યા.

આવી વસ્તુઓ ખરીદવા માટે ખેડૂતો પાસે એટલા પૈસા નથી હોતા. તેઓ તેને કેવી રીતે ખરીદે? પૈસા કમાનારાઓએ ખેડૂતોને પૈસા ઉધાર દેવાનું એક માળખું ઉભું કરી દીધું. ધિરાણ આપવાની વ્યવસ્થા પણ બનાવવામાં આવી. આવી રીતે બીજ, ખાતર, દવા અને સાધનો ખરીદવા માટે ખેડૂતોને શહેરમાં લાવવાની વ્યવસ્થા બનાવવામાં આવી. આ વ્યવસ્થાનું નામ જ હરિયાણી ક્રાંતિ છે.

હરિયાણી ક્રાંતિ પહેલાં ખેડૂતો અને મજૂરોને પોતાની આજીવિકા કમાવા માટે તથા કુટુંબ વ્યવસ્થા ચલાવવા માટે બધી વસ્તુઓ અને સાધનો ગામમાં જ મળી રહેતાં હતાં. ગામમાં આ જરૂરિયાતોને પૂરી કરવા માટે નાના-નાના ઉદ્યોગો થતાં હતાં. કાપડ માટે વણકર, તેલ માટે તેલી, લોખંડના ઓજાર માટે લુહાર, લાકડાનાં કામ માટે સુથાર, માટીના વાસણો માટે કુંભાર, ચામડાના સામાન માટે મોચી, કપડા સીવવા માટે દરજી વગેરે બધા કામ સંભાળવાવાળા પરંપરાગત લોકો ગ્રામ્ય હતાં. આ ઉદ્યોગો ચલાવવા માટે કાચો માલ પણ ગામમાં જ ઉપલબ્ધ હતો. મીઠું અને લોખંડ સિવાય શહેરમાંથી કંઈપણ મંગાવવાની જરૂર નહોતી રહેતી. આ રીતે ગામના પૈસા ગામની બહાર નહોતાં જતાં. ઉલ્ટાનું ખેડૂત પોતાની પેદાશ શહેરમાં વેચીને પૈસા ગામમાં લાવતાં હતાં. તેઓને ખબર પડી ગઈ કે ખેડૂત બધા સંસાધનો જરૂર ખરીદશે પણ ખરીદવા માટે તેની પાસે પૈસા ન હોય તો તે કેમ ખરીદશે? તેઓને એ પણ ખબર પડી કે ખેડૂત ઉધારમાં હાથી પણ ખરીદે છે તો તેના માટે ઉધારની વ્યવસ્થા કેમ ન કરાય, તેથી તેણે ધિરાણ આપવા માટે બેંક, સહકારી ધિરાણ આપતી સહકારી સંસ્થાઓ વગેરેની વ્યવસ્થા કરી. બસ અંગૂઠો લગાવવા માત્રથી બધા સાધનો ધિરાણ સ્વરૂપે ખેડૂતોને પુરા પાડવાની વ્યવસ્થા ઉભી કરી દેવામાં આવી. ખેડૂતોને બીજ, ખાતર અને સાધનો ખરીદવા માટે શહેર લાવવા તરફ અને ગામની તમામ સંપત્તિ લૂંટીને વિદેશી કંપનીઓને આપવાની તથા તેને વિદેશ મોકલવાની બધી કુવ્યવસ્થા ઉભી કરવામાં આવી, જેનું નામ છે હરિયાણી ક્રાંતિ.

હરિયાણી ક્રાંતિ પહેલાં આપણાં દેશમાં આપણી દેશી દૂધાળ ગાયની અને

ખેંચવાની જોરદાર તાકાત રાખવાવાળા બળદની ઉત્તમ જાતો હતી અને આજે પણ છે. આ અસંખ્ય દેશી ગાયો આપણને ખેડ માટે બળદ, ખેતી માટે અસંખ્ય જીવાણુઓના મહાસાગર રૂપી છાણ અને દિવ્ય ઔષધિ રૂપી ગૌમૂત્ર આપે છે અને સાથે અમૃત સમાન દૂધ આપે છે. જ્યારે તેનો ઉપયોગ આપણાં ખેતરોમાં થાય છે તો આપણી જમીન સજીવ, સુજલા, સુફલાં બની જાય છે અને ત્યારે ઉપરથી કોઈ કૃત્રિમ ખાતર નાખવાની જરૂર નથી પડતી. દેશી ગાયનું દૂધ તો દિવ્ય અમૃત છે જેનાથી શરીરનું પૂરતું પોષણ થાય છે. તે શરીરને દૂષિત પાણીથી થતાં રોગોને ભગાડી શરીરને રોગમુક્ત કરે છે. દેશી ગાયના દૂધ, છાણ અને ગૌમૂત્રના ઉપયોગથી મેળવેલા ઝેર મુક્ત ખાદ્યાન્ન શરીરમાં પ્રતિકારક શક્તિ ઉત્પન્ન કરનારા જીવાણુઓનો મૂળ આધાર છે.

હરિયાણી ક્રાંતિના માધ્યમથી આપણી સંસ્કૃતિ રૂપી દેશી ગાયને કાઢી તેની જગ્યાએ, વિદેશી જર્સી, હોલસ્ટીન નામના જનાવરો આપણાં ખેડૂતો પર લાદવામાં આવ્યા. ખરેખર, આ જર્સી, હોલસ્ટીન ગાય નથી. આ અલગ કોઈ કાઉ પિંગ નામનું પ્રાણી છે કારણ કે તેમાં ગાયનું એક પણ લક્ષણ જોવા મળતું નથી. ગાય એક પ્રાણી છે જેમાં બોસ ઈન્ડીકસ જાતિના ૨૧ લક્ષણો છે, જેમાંથી એક પણ લક્ષણ આ વિદેશી જનાવરોમાં નથી મળતું. ગાય ઝેબુકુળનું પ્રાણી છે. ગાયમાં બોસ ઈન્ડીકસ જાતિના ૨૧ લક્ષણો હોય છે જેમાંથી એક પણ લક્ષણ આ વિદેશી જર્સી, હોલસ્ટીનમાં નથી. ત્યારે આ ગાય કેવી રીતે હોઈ શકે ? આ વિદેશી સંકર જનાવરોને જંતુનાશક દવા દરરોજ પિવડાવવી પડે છે. આ જંતુનાશકના અવશેષો તેના છાણ, પેશાબ અને દૂધમાં જોવા મળે છે. જ્યારે તેના આ છાણ અને પેશાબ જમીનમાં જાય છે તો આ જંતુનાશક દવાઓ આપણી જમીનના જંતુઓનો નાશ કરે છે. હ્યુમસ બનતું રોકે છે. જમીનને વ્યંધ બનાવે છે. આ જ તેમનું કાવતરું છે. જ્યારે આપણે આ વિદેશી ગાયનું દૂધ પીએ છીએ તો આ જંતુનાશક અને અને તેનું દૂધ વધારવા માટે ઈન્જેક્શનના રૂપમાં દેવામાં આવતાં હોર્મોન્સ આપણાં શરીરમાં પહોંચી જાય છે તો તેનાથી આપણી પ્રતિકારક શક્તિનો નાશ થાય છે. આ જંતુનાશકોથી આપણાં આંતરડામાં આપણને રોગપ્રતિકારક શક્તિ આપવાવાળા જીવાણુઓનો નાશ થાય છે. પરિણામે

આપણને કેન્સર, ડાયાબિટીઝ, હૃદય રોગ, એઝ્સ જેવા જીવલેણ રોગો થાય છે. આપણે એલોપથીની સારવાર લેવા માટે શહેરો તરફ દોડીએ છીએ તો ગામના પૈસા શહેર તરફ ભાગે છે અને શહેરમાં ફક્ત કમિશન રહે છે. પૈસા ત્યાંથી વિદેશ ચાલ્યા જાય છે, એજ તો આ ષડયંત્રકારી શોષણ વ્યવસ્થા ઈચ્છે છે.

આ ષડયંત્રકારી શોષણ વ્યવસ્થાના કારણે ખેડૂતો આત્મહત્યા કરવા મજબૂર બન્યા છે. ખેડૂતોની આત્મહત્યા પાછળ મૂળભૂત રીતે ચાર કારણો છે -

પ્રથમ કારણ, પ્રતિ વર્ષ નિરંતર વધતો જતો દરેક પાકનો ખેતી ખર્ચ,

બીજું, બજાર વ્યવસ્થા,

ત્રીજું, કુદરતી આફતો અને

ચોથું, ધિરાણ વ્યવસ્થા.

આ બધા કારણોને રદ કરે છે આધ્યાત્મિક કૃષિની પ્રાકૃતિક ખર્ચાળ કૃષિ. પ્રાકૃતિક ખર્ચાળ કૃષિમાં તમારે બજારમાંથી કંઈ પણ ખરીદવાનું નથી. ગામના પૈસા ગામમાં અને શહેરના પૈસા ગામમાં એ અમારું સૂત્ર છે. શહેરના બજારમાંથી બિયારણ, ખાતરો, દવા, ટ્રેક્ટર, સાધનો વગેરે કંઈપણ ખરીદવાનું નથી.

જો તમારી પાસે એક દેશી ગાય છે, તો તમે ૩૦ એકરમાં પ્રાકૃતિક કૃષિ કરી શકો છો. કંઈપણ ખરીદવાનું નથી તો કરજ લેવાની વાત ક્યાં આવે છે? દેવું નથી તો આત્મહત્યા નથી. જ્યારે બજારમાં ભાવ વધારે થાય ત્યારે પાક (પેદાશ) વેચીએ તો તેને વધારે ફાયદો થશે. ખેતી ખર્ચ શૂન્ય હોવાથી વેચવાવાળો બે ગણો ભાવ શું કામ કરશે? આપણી કૃષિ અપનાવવાવાળો ખેડૂત ભલાં આત્મહત્યા શું કામ કરશે?

જો ખેડૂતોને આત્મહત્યાથી બચાવવા છે, તેમને દેવા મુક્ત કરવા છે, તેમને જમીન વિહોણા થતાં બચાવવા છે, તેમના બાળકોને દૈનિક વેતન મજૂર બનતાં બચાવવા છે તથા અને રાસાયણિક ખેતીની ખરાબ અસરોથી સમાજનો છૂટકારો કરવો છે, યાદ રાખો તેનો એક જ રસ્તો છે પ્રાકૃતિક કૃષિ.

ગુરુકુલના ખેતી ફાર્મ પર ઘઉં અને ચણાના મિશ્ર પાકમાં આયોજનને
દર્શાવતા ગુરુકુલના પ્રધાનશ્રી કુલવંત સિંહ સૈનીજી (ડાબી બાજુ)
- વ- સહ પ્રાધ્યાપક શ્રી શમશેર સિંહજી (જમણી બાજુ)